

**REKABETTEN İŞBİRLİĞİNE GİDEN SÜREÇTE TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE
BİR TEST: SURIYE KRİZİ**
**A TEST FOR TURKEY-RUSSIA RELATIONS IN THE PROCESS FROM COMPETITION
TO COOPERATION: THE SYRIAN CRISIS**

Hüseyin YELTİN

Yüksek Lisans, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, , huseyinyeltin@gmail.com

Kübra İŞİK

Yüksek Lisans, Karabük Üniversitesi, Uluslararası Politik Ekonomi ABD, , ikubra26@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

*Geliş 15 Kasım 2017
Kabul 1 Aralık 2017*

Anahtar Kelimeler:

Suriye Krizi
Rekabet
İşbirliği
Rusya
Türkiye
Jet Krizi
Fırat Kalkanı Harekâtı

Soğuk Savaşın sonra ermesinin ardından Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler geleneksel “rekabet” ağırlıklı çizgiden uzaklaşarak “işbirliği” çizgisine evrilmiştir. 2000’li yıllarda iktidar değişimleri ile gelişen ilişkiler, 2011’de başlayan Suriye’deki krizle beraber inişli çıkışlı bir durum sergilemiştir. 2011’den günümüze kadar süren krizde Rusya’nın ve Türkiye’nin takındıkları tavır ve uyguladıkları politikalar bu makalede ele alınırken, iki ülkenin Suriye krizine bakışı ve kriz esnasındaki işbirliği ve rekabet alanları açıklanmaya çalışılacaktır.

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Received 15 November 2017
Accepted 1 December 2017

Keywords:

Crisis in Syria
Competition
Cooperation
Russia
Turkey
Warplane Crisis
Operation Euphrates Shield

After the Cold War ended, the relations between Turkey and Russia have evolved from being traditionally “competitive” into “cooperative”. The developing relations thanks to the governmental changes in 2000s have had up and downs since the crisis that broke out in Syria in 2011. This article deals with the attitudes and the policies of Russia and Turkey and tries to explain both countries’ approaches to the crisis in Syria and their cooperation and competition during that crisis in Syria since 2011.

© 2017 PESA All rights reserved

GİRİŞ

İmparatorluk geleneğinden gelen iki devlet, geçmişten gelen geleneksel “düşman” ve “rekabet” söylemlerini, Soğuk Savaşın sonra ermesi ve 2000’li yıllarda iki ülkede de yaşanan iktidar değişimleri ile terk etmiştir. 2000’li yıllarda iki ülkenin birbiriyle işbirliği alanları bulması, özellikle de birbirlerine ticari ve ekonomik ortak olmaları oldukça önemlidir. İki ülke arasındaki işbirliklerinin kazandırdığı ivme neticesinde ilişkilerdeki yumuşama ve yakınlaşma 2011’de vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasına kadar ulaşmıştır. Öyle ki, iki ülke de bu süreç zarfında doğabilecek anlaşmazlıkları, çatışma konularını diyalog yoluyla çözümlenerek, yaşanan ve yaşanması muhtemelen krizleri önceliklemeden bir tutum sergilemektedir. 2010’da başlayıp 2011’in mart ayında Suriye’ye sığınan Arap Baharı süreci ile birlikte iki ülkenin de politikalarında farklılık görülmüştür. Suriye’de başlayan halk isyanları, Esad yönetiminin halkın taleplerine sessiz kalıp şiddete başvurması ile hızlanmış ve yerini iç savaşa dönüşen bir krize bırakmıştır. Krizin başından beri Moskova, statükodan yana tavır alarak Esad yönetiminin devamlılığını sağlayacak politikalar gütmüştür. Türkiye ise halkın taleplerine öncelik verilmesi gerektiğini savunarak Suriye ile olan iyi ilişkilerini göz ardı etmiş ve Baas rejimi karşıtı grupları desteklemiştir. Rusya ve Türkiye arasında Suriye krizinin başından itibaren başlayan fikir ayrılığı, süreç içerisinde de süregelmiş ve bu ayrılıklar çoğunlukla kamuoyu nezdinde öncelikli konu haline getirilmeden, var olan ikili ilişkilerde devamlılık esas kabul edilmiştir. Suriye’deki iç savaşın ikili ilişkilere zarar verdiği dönemler de yaşanırken, taraflar sergiledikleri tutumlar ile bu kriz dönemlerini de görece az hasarla atlattıklarını bilmişlerdir. Bu makalede, Rusya ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler dönemsel olarak ele alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası ile Suriye krizi arasındaki dönemde ikili ilişkilerde yakalanan ivme, Suriye kriziyle ne oranda değişmiş ya da ne oranda sürekliliğinin sağlandığı ele alınacaktır.

1. Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerine Tarihsel Bakış

Türk-Sovyet ilişkilerinin tarihi çok eski dönemlere dayanmamaktadır. 1920’li yıllarda her iki ülkenin de siyasi tarihinde benzer olayların yaşanması, iki ülkenin birbiriyle olan ilişkileri, “geniş uluslararası işbirliği sistemi”ne doğru büyük mesafe kaydetmiştir. 1930’lu yıllarda bazen dostluk bazen de kardeşlik rüzgârları estiği görülmüştür. İki ülke de aralarındaki karşılıklı sağduyulu tutumunu 1930’lu yıllarının ortalarına kadar sürdürmüştür. 1930’lu yılların ortalarından itibaren artan uluslararası gerilim ve savaş tehlikesi Türkiye’yi dış politika anlamında tedbirli davranmaya zorlamıştır. Böylelikle Türkiye, Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde yavaş yavaş uzaklaşırken Batı kampına doğru eksenini kaydırmıştır.¹

Bunun neticesi olarak, Sovyetler Birliği dağılana kadar ki süreçte Türkiye-Rusya ilişkilerinde dominant ilişki biçiminin “rekabet” olduğu² uyum ve işbirliği dönemlerinin de nispeten sınırlı olduğu görülmüştür.³

Sovyetlerin dağılmasının ardından ortaya çıkan Rusya Federasyonu’nun Türkiye ile nasıl bir ilişki kuracağı tartışmalı konulardan birisiydi. 1990’lı yıllarda geleneksel çizgiden şaşmadan “rekabet” söylemi ve havası ilişkilerde hâkimdi. 2000’li yıllarda ise bu hava ve söylem yerini işbirliğine bırakmıştır. Bu dönüşümün doğasında yatan ana etkenlerden biri 2000’lerin başında iki ülkede de meydana gelen iktidar değişiklikleridir.⁴

İmparatorluk geleneğinden gelen Sovyetler Birliği ve Türkiye, seleflerinin devamı olarak aşağı yukarı aynı dönemlerde dünya sahnesinde boy göstermeye başlamıştır. Geleneksel olarak iki ülke birbirini “düşman” olarak görmüş ve bu çerçevede ilişkilerini şekillendirmiştir. Modern dönemde Türk-Rus ilişkilerinin başlangıç dönemini 1920-1930’lu yıllar olarak kabul edebiliriz. Bu dönemde iki ülke de kendi içsel sorunları ve rejimlerinin sürekliliğini sağlayacak otoriteyi hâkim kılmaya çalıştığı için, birbirleriyle olan ilişkilerini “işbirliği ve dayanışma” merkezli kurmuşlardır. Bu yüzden de İkinci Dünya

1 Cemil Hasanlı, (Çev: Ali Asker), Tarafsızlıktan Soğuk Savaşa Doğru Türk-Sovyet İlişkileri 1939-1953, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara, 2011, s.15-17

2 Vügar İmanbeyli, “Uçak Krizi ve Türkiye-Rusya İlişkileri”, SETA Perspektif, Sayı 119, 2015, s.2

3 İlder Turan, “Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve Fırsatlar”, s.64

4 Mitat Çelikpala, “Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri”, Bilig Dergisi, Sayı 72, 2015, s.117-118

Savaşı'na kadar devam eden süreçte, iki ülke arasında büyük bir gerginliğe rastlanmamıştır. 1940'lı yıllarda Sovyet tehdidini ensesinde hisseden Türkiye, ABD'nin başı çektiği Batı dünyası ile siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerini hızlandırmış ve bu doğrultuda hem iç politik yapısında hem de dış politik yapısında değişimlere giderek, Rusya'yı yine geleneksel söylem olan "düşman" kategorisine dâhil etmiştir. Buradaki ana neden ise; "Sovyet tehdidi ve komünizm korkusu" olmuştur.⁵ Aslında Soğuk Savaş süresince Türk-Rus ilişkileri, görece Batı ittifakının özellikle de ittifakın başını çeken ABD'nin Rusya ile olan ilişkilerine bağlı olarak devam etmiştir.⁶

Soğuk Savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından değişen sınırlar, Orta Asya'da ortaya çıkan yeni devletler, Türkiye'nin farklı coğrafi hayaller kurmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'ye Orta Asya'ya yönelik, Batı tarafından yapılandırılan "model ülke" ve "ağabey" söylemleri Rusya ile Türkiye'yi karşı karşıya getirebilecek bir durum olarak görülmüştür.⁷

Ayrıca Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber ortaya çıkan Rusya Federasyonu ile Türk-Rus ilişkileri canlı bir döneme girmiştir. Özellikle ekonomi alanındaki ilişkiler hızla ilerlerken siyasi ve güvenlik alanlarındaki ilişkiler görece daha yavaş ilerlemiştir.⁸

1990'lı yıllarda Türkiye-Rusya ilişkilerini ikiye ayırmak mümkündür. İlk yarısında geçmişin olumsuz mirası üzerinden "rekabet"i ikinci yarısında ise "işbirliği"ni öne çıkaran eylemler ve söylemler mevcuttur.⁹

1990'lı yılların başında iki ülke arasında bavlul ticareti ile başlayan ticari boyut, daha sonralarında siyasi, güvenlik ve enerji konularına varıncaya dek işbirliğine sürüklenmiştir. Nitekim Türkiye, Rusya ile büyüyen ekonomisinin duyduğu enerji ihtiyacını sağlayabileceğine inanırken, Rusya da Türkiye ile hızla büyüyen bir pazar ve güvenilir bir müşteri edindiğini düşünmektedir. Hal böyle olunca iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık sağlanmıştır.¹⁰ Fakat yine de, iki ülke arasında birçok alanda rekabet söz konusu olduğu için, iki ülke de bu dönemde birbirlerinden yeterince faydalanamamıştır.¹¹

1990'lı yıllar boyunca iki ülke arasındaki ilişkilerde hâkim olan "çekişme ve rekabet", 1990'lı yılların sonlarına doğru yerini "ticari ve ekonomik" ilişkilere, Avrasya'daki "çıkarcı algısına" ve "terörle mücadele" gibi başlıklara bırakmıştır. Bunların yaşanmasındaki ana etkenlerin başında iki ülkenin de Batılı ülkelerden yaşadıkları hayal kırıklığıdır. Rusya'nın iyi ilişkiler kurmak adına NATO ile 1997'de imzaladığı işbirliği ve güvenlik anlaşmasına rağmen, Doğu Avrupa ülkeleri Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın NATO üyesi olması için atılan adım, Rusya'yı hayal kırıklığına uğratmıştır. Yine aynı şekilde, Türkiye'de Lüksemburg Zirvesi ile açıkça ortaya çıkan Avrupa Birliği ile üyelik sürecinde ciddi sıkıntılar yaşamaktaydı.¹² Tüm bu bileşenler bir araya gelince, iki ülke arasındaki yakınlaşma ve işbirliği kaçınılmaz bir hal almıştır.

2000'li yıllara geldiğinde, ikili ilişkilerde hem zihinsel hem de eylemsel olarak sağlam bir zemin hazırlanarak "dengeli ve sürdürülebilir çok boyutlu" bir ortaklık hedeflenmiştir. Tam da bu dönemde iki ülkenin de Batı ile ilişkilerinde pürüz olması, Batı tarafından dışlanan iki ülkenin birbirine yakınlaşması sürecini meydana getirmiştir.¹³

2000'li yıllarda Türk karar vericilerinin zihinlerindeki geleneksel Rus tehdidi terk edilmiş ve Rusya'nın Türkiye için "güvenilir bir ortak" olabileceği algısı benimsenmiştir.¹⁴ 2002 senesinden itibaren Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler önceki dönemlere göre farklılık göstermiştir. Bu dönemdeki ilişkilerin temelinde ekonomi yatmaktadır. Ticari-ekonomik alışveriş yoğunluğu, karşılıklı yatırımlar, artan

5 Çelikipala, s.120-121

6 Turan, s.65

7 Çelikipala, s.121-122

8 Turan, s.65

9 Çelikipala, s.122

10 Çelikipala, s.124

11 Fatih Özbay, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010", Bilge Strateji, Cilt 2, Sayı 4, 2011, s.38

12 Çelikipala, s.126-127

13 Çelikipala, s.128-129

14 Çelikipala, s.133

diplomatik diyaloglar ve kültürel yakınlaşma bu döneme damgasını vurmuştur.¹⁵ Kısaca iki ülke de bu dönem içerisinde var olan tüm rekabet konuları öncelemeden, karşılıklı fayda esasını ön planda tutarak “karşılıklı güven ilişkisini güçlendirme” arzusunda olmuşlardır.¹⁶

2010 sonrasında özellikle yeni bir kurumsal yapılanmaya gidilmesinin ardından vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması, tüm siyasi sorunlara rağmen ikili ilişkilerde “stratejik işbirliği”nin hâkim olabileceği yeni bir dönemi gözler önüne serilmiştir.¹⁷

2003 yılında ekonomik alanda Mavi Akım Boru Hattı'nın faaliyete geçmesi ile başlayan, 2010'da Türkiye'de ilk nükleer santralin kurulması yönündeki işin de Rus şirketlere verilmesiyle devam eden bir süreç yaşanmıştır.¹⁸

1990'lı yıllardan 2010'lu yıllara doğru bu olumlu dönüşüm ve gelişmelerin yanı sıra, iki ülkenin zaman zaman karşı karşıya kaldığı konularda hiçbir şekilde mevcut problemi büyütme istememişlerdir.¹⁹

2.Arap Baharı ve Suriye

Ortadoğu bölgesinde 2010 senesinin sonunda başlayan halk hareketleri, baskıcı ve otoriter yönetimlerden bunalan halkların, ülkelerinin yönetiminde daha fazla söz sahibi olabileceği demokratik bir rejim talep etmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda gerçekleştirilen protestolar ve eylemler, sosyal medyada ve bu konu ile ilgilenen araştırmacılarca çeşitli isimlendirmelerle anılmaya başlanmıştır. Bu hareketlere; Arap Uyanışı, Arap Baharı, Arap İsyanı gibi isimler verilmiştir.²⁰

17 Aralık 2010 tarihinde 26 yaşındaki Tunuslu Muhammed Bouazizi'nin kendini ateşe vermesi ile Arap Baharı başlamıştır. İlk olarak Tunus'ta ortaya çıkan hareketlenmeler; ekonomik eşitsizlik, siyasal bozukluk ve yolsuzluk gibi nedenlere dayandırılarak başladığı bilinmektedir.²¹

Bu halk hareketlerinin ortaya çıkmasında içsel ve dışsal faktörler de söz konusudur. En önemli nedenlerden biri ekonomik durumdur. “Günümüzde 22 Arap ülkesinin milli gelirinin toplamı İspanya'dan azdır” ifadesi Arap halk hareketlerinin en önemli nedenini tetikler nitelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca Arap ülkelerinin küresel bilgi çağına ayak uyduramamaları, yaygın olan yoksulluk ve yolsuzluk, demokratik olmayan rejimlerin iktidarda olması diğer önemli sebeplerdir.²²

2.1.Suriye

Fransa'nın 1946 yılında Suriye topraklarından çekilmesi neticesinde bağımsızlığını kazanan Suriye, 1950'li ve 1960'lı yıllarda askeri darbelere maruz kalmış ve ülkede istikrarsızlık hâkim olmuştur. 1963 senesinde meydana gelen askeri darbe sonucunda Arap milliyetçiliğini savunan Baas Partisi iktidara gelmiş ve Hafız Esad üst düzey asker ve burjuvazinin de desteğini alarak 1971'de devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Hafız Esad bu tarihten itibaren, 2002 senesinde ölene kadar tam 40 yıl boyunca ülkeyi, demokratik görünümlü otoriter bir yapıya evirmiştir.²³

Baas Partisi'nin iktidarda olduğu Suriye'de halk, “olağanüstü hâl” uygulaması çerçevesinde yürütülen yolsuzluktan, gelir dağılımlarındaki dengesizlikten, basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlı yürütülmesinden, işkencelerden, iç politik durumun iflasından ötürü huzursuzluğa kapılmıştır. Hâl böyle olunca da halk,

15 İmanbeyli, s.2

16 Özbay, s.38-39

17 Çelikpala, s.133

18 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “Türkiye-Rusya İlişkileri”, Bilgesam Analiz, Sayı 1360, 2017, s.6

19 Çelikpala, s.138

20 Gürkan Doğan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 15, 2012, s.62

21 Erman Akıllı, “Türk Dış Politikası Zeminin Arap Baharı”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 37, 2012, s.44

22 Zafer Akbaş, “Ortadoğu'daki Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2012, s.53-54

23 Yağmur Şen, “Suriye'de Arap Baharı”, Yasama Dergisi, Sayı 23, s.57

yönetime karşı protesto gösterilerine başlamıştır.²⁴ Bu gösterilerin başlamasında bölge ülkelerinde de benzer sürecin yaşanması Suriye halkına cesaret verici bir etken olmuştur.

15 Mart 2011’de Suriye’nin güney şehri Dera’da başlayan ayaklanma yavaş yavaş ülke geneline doğru yayılmıştır. Esad rejiminin baskısından boğulan halk protesto gösterilerini gerçekleştirmeye başlamıştır.²⁵

Arap Baharının son adresi olan Suriye’de Mart 2011’de başlayan halk protestoları yerini kısa sürede çatışmaya ve devamında da iç savaşa bırakmıştır.²⁶ Ülkede Arap Baharı’nın fitilini ateşleyen olaylar diğer ülkelerden daha farklı bir seyir sergilemiştir. Arap Baharı’nın yaşandığı diğer ülkelerde neticeye hızla ulaşılmasına rağmen Suriye’de bu rüzgar tam ters yönde esmektedir.²⁷ Bunun neticesinde, Suriye topraklarında farklı hedefleri bulunan DAESH, PYD/YPG gibi unsurlar ortaya çıkmış²⁸ ve sürecin çözümsüz bir hal almasına neden olmuştur.

2.2.Suriye Krizi ve Türkiye’nin Politikası

Arap Baharı öncesinde Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler belki de tarihinin en iyi dönemlerini geçiriyordu. Hatta bölgede Avrupa Birliği’ne benzer bir yapının kurulması için iki ülke işbirliği içerisindeydi.²⁹

Arap Baharı’nı yaşayan diğer bir ülke olan Suriye’ye karşı Türkiye’nin politikası büyük önem taşımaktaydı. Çünkü Suriye, Türkiye’nin sınır komşusuydu. Türkiye, Libya’da yaşadığı çelişkili politikayı tekrar yaşamamak adına Suriye’ye karşı ilk olarak “bekle-gör” tarzı politika izlemeye başlamıştır.³⁰ Çünkü Türkiye, uzun süredir sıkıntı yaşadığı sınır komşusu ile son 10 yılda düzelttiği arasını bozmak istemiyordu. Bu yüzden Suriye’de yaşanmaya başlayan kriz, Türkiye için oldukça zor bir imtihan olacaktı.³¹

2011 yılının Ağustos ayında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Şam’a resmi bir ziyarette bulunmuş ve Suriye’de demokratikleşmenin sağlanması yönündeki isteğini ifade etmiştir. Bu görüşmelerden sonra, Türkiye’nin isteğinin tam tersi yönünde Suriye’de halka uygulanan şiddet gittikçe artış göstermiştir.³²

Suriye’de şiddetin her geçen gün artmasıyla beraber, Batı tarafından Türkiye’nin Suriye’ye askeri müdahale etmesi bile dile getirilmiştir.³³ Fakat Türkiye, Batı ülkeleri tarafından dile getirilen söylemlere karşı gelerek, Beşar Esad’ın reformlar yapmasını ve sorunun barışçıl yollar ile çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁴ Bu istekler sonuç vermeyince Ankara Suriye’ye yönelik politikalarını revize etmiş ve topraklarına kaçan mültecilerin sınırları içerisinde organize olmalarına müsaade etmiştir. Ayrıca Haziran 2012’de Türk Hava Kuvvetleri’ne ait bir savaş uçağının Suriye’nin Akdeniz sahilleri üzerinde düşürülmesi ve ardından Ekim 2012’de Esad güçleri tarafından atılan bombanın Şanlıurfa’nın Akçakale ilçesine düşmesi sonucunda beş kişinin hayatını kaybetmesi Türkiye’nin Suriye’ye yönelik politikasını

24 Hediye Levent, “Suriye Krizi’nin Dinamikleri ve Aktörlerin Değerlendirilmesi”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 44, 2012, s.31

25 Katerina Dalacoura, “The 2011 Uprising in The Arab Middle East: Political Change and Geopolitical Implications”, International Affairs, Cilt 88, Sayı 1, 2012, s.66

26 Fatih Bayezit, “Dengeleme Davranışı Olarak Fırat Kalkanı Operasyonu: Neoklasik Realist Bakış”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2016, s.94-95

27 Amine Yazıcı, “Rusya’nın Suriye Politikası” Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, SDE Analiz, 2012, s.42

28 Bayezit, s.94-95

29 Ali Balcı, Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler, Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, 2013, s.307-308

30 Tarık Oğuzlu, “Türkiye ve Arap Baharı: Türk Dış Politikasında Liberal, İddialı ve Batılı Eksenin Yükselişi”, Akademik Ortadoğu, Cilt 6, Sayı 2, 2012, s.53

31 Dalacoura, s.76

32 Tarık Oğuzlu, “The Arap Spring and The Rise of The 2.0 Version of Turkey’s Zero Problems With Neighbors Policy”, SAM Paper, Sayı 1, 2012, s.7

33 Akbaş, s.67

34 Mustafa Kibaroglu, “Arap Baharı ve Türkiye”, ADAM Akademi, Sayı 2, 2011, s.32

sertleştirilmesine neden olmuş³⁵ ve bundan sonraki süreçte politikalarını “Esad rejiminin gitmesi” üzerine kurmuştur.³⁶

Kısaca, Suriye’de halk isyanının başladığı ilk evrede Suriye rejimi ile ikili temaslarını ılımlı yönde sergileyen Türkiye, süreç içerisinde son derece ciddi bir politika değişimine gitmiş ve rejim karşıtı muhalifleri doğrudan desteklemiştir. Çaman’a göre; “bu değişim bir geçiş değil, kesin bir kırılmadır.”³⁷

2.3.Suriye Krizi ve Rusya’nın Politikası

1920 ile 1946 yılları arasında Fransa’nın mandası altında kalan Suriye, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından ABD ile SSCB’nin de destekleri ile 15 Nisan 1946’da kurtuluşunu ilan etmiştir. Bu gelişmelerle birlikte Sovyetler Birliği 1947 yılında Filistin topraklarında bir İsrail devleti kurulması emelini taşıyan 181 sayılı kararın alınmasında çaba göstermiştir. Buradaki asıl amacın SSCB’nin nüfuzunu artırmak ve bölgede aktif rol oynayan İngiltere ve Fransa’nın gücünü kırmaktır. Tüm bunlara rağmen İsrail’in ABD ile stratejik yakınlık sağlaması sonucunda SSCB kendine yeni bir müttefik arayışına girmiş ve Suriye’nin kendi çıkarlarına daha uygun bir ülke olduğu kanaatine varmıştır. Çünkü Suriye, ideolojik bağlamda sosyalizm esaslarına sahipti. Ayrıca Suriye’nin sahip olduğu jeostratejik konumu da Suriye’yi Sovyetler Birliği’ne yakınlaştıran nedenlerdendi.³⁸

Soğuk Savaş dönemi süresince Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki mücadelenin en mühim alanlarından biri de Ortadoğu bölgesi olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönem ile 2000’li yıllara kadar Rusya’nın dış politik öncelikleri arasında Ortadoğu’nun geride kaldığı görülmüştür. 2000’de Putin’in devlet başkanı seçilmesiyle beraber Moskova, Ortadoğu coğrafyasında daha etkin bir rol almayı amaçlamıştır.³⁹

Arap Baharı’nın başlamasıyla beraber Ortadoğu halklarının ve yönetimlerinin yaşamış olduğu süreci Rus yöneticiler, demokratikleşmeden çok istikrarsızlık getirebilecek bir durum olarak algılamıştır. Ayrıca Rusya, Tunus’ta başlayan Arap Baharı sürecini izlemiş ve ne rejimden yana ne de muhaliflerden yana taraf olmak istemiştir. Telatar’a göre; Rusya’nın bu tutumu “düşük profilli bir politika”ydı.⁴⁰ Kısacası Rusya, Ortadoğu’daki halk hareketlerine başından beri temkinli yaklaşarak statükodan yana olduğunu uyguladığı politikalarla açıkça göstermiştir.⁴¹

Arap Baharı ile Ortadoğu’da meydana gelen rejim değişiklikleri Rusya’ya tedirgin etmiştir. Rejim değişiklikleri ile Ortadoğu’da Batı yanlısı yönetimlerin gelmesi ihtimali, Rusya’nın bölgede etkisini yitirmesine sebep olabileceği için, Moskova Suriye’de yaşanan krize karşı daha hassas yaklaşmaktadır.⁴² Çünkü Suriye Rusya için oldukça önemlidir. Suriye, Arap coğrafyasında Rusya ile müttefik olan tek ülkedir. Ayrıca Suriye, Rusya’nın Sovyetler Birliği toprakları dışında askeri üssünü bulundurduğu tek ülke konumundadır.⁴³ Tüm bu bileşenler bir araya gelince, Moskova yönetimi bu krizle birlikte hem küresel ölçekte hem de Ortadoğu’da kendi gücünün sınırlarını görmekte ve test etmektedir. Yani Rusya, Suriye krizinde “hala süper güç ve Ortadoğu’da önemli aktörlerden biri olduğunu” kanıtlamaya çalışmaktadır.⁴⁴

35 Balcı, s.307-308

36 Doğan Ertuğrul, “Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi”, TESEV, 2012, s.2

37 Mehmet Efe Çaman, “Suriye Örneğinde Türkiye ve Rusya Arasındaki Jeopolitik İhtilafının İdeolojik Nedenleri”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yalovabaccd/>, 29.10.2017, s.91

38 Ali Asker, “Rusya’nın Suriye’de Stratejik Hamleleri: Sonu Meçhul Başlangıç”, Yeni Türkiye, Yıl 22, Sayı 87, 2016, s.330-331; Mehmet Sait Dilek, “Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 2017, s.59-60

39 Emre Erşen, Rusya’nın Arap Baharı Politikası, s.116

40 Gökhan Telatar, “Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş Mı?”, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2015, s.181-183

41 Muhammet Koçak, “Türkiye-Rusya İlişkileri”, SETA, Sayı 201, 2017, s.15

42 Yazıcı, s.43

43 Ali Asker ve Marziye Memmedli, “Arap Baharı’nda Rusya’nın Libya Politikası: Moskova’nın Çifte Tutumu”, Yeni Türkiye, Yıl 22, Sayı 87, 2016, s.589

44 Oytun Orhan, “Suriye ile Jet Krizi, Rusya’nın Rolü ve Türk Dış Politikası”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 44, 2012, s.13-14

Moskova, Arap Baharı sürecinin Suriye'ye sıçramasının ardından statükodan yana tavır alarak Esad yönetimini desteklemiş ve Esad iktidarının sürekliliğinin sağlanması yönünde strateji izlemiştir.⁴⁵ Dahası, Rusya Suriye'deki bu krizi "Suriye'nin iç meselesi" olarak yorumlamış⁴⁶ ve bu sebepten dolayı da diğer devletler taraf olarak, krizin taraflarından birini desteklemek durumunda kalmamışlardır. Tam aksine iki tarafı da bir araya getirip "ulusal diyalog" yoluyla sorunun barışçıl yöntemlerle çözümlenmesini istemektedir.⁴⁷

Kremlin'in bakış açısına göre Suriye'deki kriz, Batı'nın mevcut rejimleri değiştirme yönündeki eğilimlerinin bir başka örneğidir. Ayrıca Moskova, bir zamanlar Irak lideri Saddam Hüseyin'e yapılanın benzer bir durumunun şu anda Suriye'de uygulanmaya çalışıldığına inanmaktadır.⁴⁸

Halkın reform taleplerine karşı kulaklarını tıkayıp şiddete başvuran Esad yönetimine karşı uluslararası toplum da, krizin çözümü için arayış içerisine girmiştir. Bu bağlamda Esad yönetimine karşı bir takım yaptırım karar tasarıları, yine benzer şekilde Suriye'de yaşananları Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne göndermeyi öngören Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi karar tasarıları Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.⁴⁹ Rusya, Çin ve İran'la beraber Suriye'deki krizde Esad'ın gitmesinin veya ülkeye dışarıdan gelebilecek bir müdahalenin çözüm getirmeyeceğini ve bu duruma sıcak bakmadıklarını sıkça yinelemektedir.⁵⁰ Böylelikle Rusya, Suriye'de Esad rejimini destekleyerek, BM'nin çözüm arayışlarını tıkayarak, ülkedeki ayrışmanın iç savaşa evrilmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁵¹ Ayrıca Suriye krizinin başından beri Rusya, Esad yönetimine silah desteği de sağlayarak hem Esad yönetiminin hem de kendi çıkarlarını korumuştur.⁵²

Suriye krizi esnasında "muhafazakâr bir oyuncu" olan Rusya, başlardaki "bekle-gör" politikasını 31 Ekim 2015 tarihinde bir Rus yolcu uçağının Mısır'da DAES tarafından düşürülmesi sonucunda değiştirmiş ve Rusya, Suriye'deki DAES mevzilerini hava yoluyla bombardıman altına almıştır.⁵³ Bu durumun Esad yönetimi açısından önemli sonuçları beraberinde getirmiştir. Rusya'nın askeri varlığıyla Esad yönetimi muhaliflere kaptırdığı bölgelerin kontrollerini tekrardan ele geçirmiş ve Türkiye'nin de desteklediği Özgür Suriye Ordusu isimli muhalif örgütlenme, Rusya'nın hava gücünün etkisi neticesinde hâkimiyetini ve gücünü yitirmeye başlamıştır.⁵⁴

Genel olarak Rusya'nın Esad yönetimine destek vermesinin birkaç ana sebebi bulunmaktadır. Bunlar: iki ülke arasındaki askeri işbirliği, Rusya'nın Suriye'deki silah satışındaki %90'lık payı, Rusya'nın kendine yakın müttefiklerinin zor durumda kalabileceği ve bunun ulusal çıkarlarına zarar verebileceği düşüncesidir.⁵⁵ Orhan'a göre ise "Rusya'nın Suriye krizindeki nihai amacı; Esad yönetimini ve Baas rejimini korumak değildir. Rusya'nın asıl hedefi Suriye'de olası bir değişimin meydana gelmesi halinde kendisinin en etkili ve en belirleyici aktör olduğunu ispat etmektir."⁵⁶

3.Suriye Krizi Süresince Türkiye-Rusya İlişkileri

3.1.Genel Olarak

Soğuk Savaşın sona ermesi ve ardından 2000'li yıllarda Rusya ve Türkiye'de meydana gelen iktidar değişiklikleri ile beraber Türkiye-Rusya ilişkileri eski günlerini geride bırakarak farklı bir biçime evrilmiş ve çok yönlü bir işbirliği ile karşılıklı bağımlılık gittikçe artış göstermiştir. Bu durum da, iki

45 Çaman, s.92

46 Burak Çalışkan, "Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi", İNSAMER Araştırma, 2014, s.6

47 Neziha Musaoğlu, "Krizin İlk İki Yılında Suriye Krizinin Çözümü/Çözumsuzlüğünde Rusya", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 48, 2015, s.13

48 Дмитрий Тренин, Россия и кризис в Сирии, <http://carnegie.ru/2013/02/12/ru-pub-50914>, 02.11.2017

49 Erşen, s.125-126

50 Mühdan Sağlam, "İnadın Ötesinde: Rusya'nın Suriye Politikası", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, Sayı 4, s.211

51 Koçak, s.15

52 Bayram Sinkaya, "Yeni Ortadoğu Jeopolitiğinde İran-Rusya Ekseni", Ortadoğu Analiz, Cilt 8, Sayı 72, 2016, s.25

53 Musaoğlu, s.22

54 Çaman, s.92

55 Telatar, s.191-193

56 Orhan, s.13

ülke arasında meydana gelebilecek sorunların müzakere edilerek çözülebileceği beklentilerini artırmaktaydı. Nitekim Suriye krizi bu noktada en önemli örneklerden birini teşkil etmektedir. Rusya ve Türkiye krizde farklı blokları destekleyerek “örtülü bir rekabete” sebep olurken, ikili ilişkilerinde de üst düzey işbirliği seviyesini korumaya gayret göstermişlerdir.⁵⁷ Hatta Rus tarafı Türkiye’nin Suriye konusundaki sert tutumunu kamuoyu önünde ağır bir dille eleştirmekten kaçınmıştır.⁵⁸

İki ülke arasında tutum farklılıkları olan birçok siyasi meseleye rağmen ilişkilerindeki ortak çıkarlar Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiye yön vermeye devam etmektedir. Buna örnek verecek olursak; PKK’ya karşı Türkiye’nin ortaya koyduğu kanıtları hiçe sayan Rusya, bu örgütü hiçbir zaman terör örgütü olarak görmemiş ve hatta PKK’nın Suriye’deki uzantısı PYD’yi meşru saymıştır.⁵⁹ Kısaca, Rusya büyük bir devlet olmanın verdiği diplomatik kanalları ve Türkiye’nin yumuşak karnını ziyadesiyle kullanmaya devam etmiştir.

3.2. Jet Krizi

Bilindiği üzere, Rusya Suriye’de Ekim 2015’ten beri Esad rejim güçlerine hava desteği veriyordu. Bu süre zarfında, 24 Kasım 2015 Salı günü Türkiye, kendi hava sahasını ihlal ettiği gerekçesine dayanarak bir Rus savaş uçağını Suriye sınırları içerisinde düşürmüştür. Yaşanan bu hadise Soğuk Savaş döneminde ve Suriye Krizi’nde farklı noktalarda yer alan Türkiye ve Rusya arasındaki en büyük krizlerden biri haline gelmiştir.⁶⁰ Bu krizin ardından Rus uçağının düşürülmesinin Türk hükümetinin bilgisi ve talimatı dâhilinde gerçekleştirildiğini kamuoyuyla paylaşmasının ardından, Rusya ile ilişkilerde bir gerilim dönemine girilmiştir. 2000’lerin başından beri var olan birçok sorunun üzerini örten iki ülke, bu krizin ardından diplomatik yollu söylemleri terk ederek, halklar arasına yansiyacak kadar bir buhrana sebebiyet vermişlerdir.⁶¹ Hatta Rus lider Putin bu durumu “sırtımızdan vurulduk” söylemiyle tepkisini dile getirmiştir.⁶²

Rus uçağının düşürülmesi ile ilgili Türkiye ve Rusya tarafı kendi argümanlarını haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Türkiye’nin argümanlarında uçağın radar izi yer alırken, Rusya daha çok iki taraf arasındaki “güç kapasitesi”nden kaynaklanan farkın verdiği özgüven ile kendi tezlerini meşrulaştırma çabası içerisinde yer almıştır. Türkiye yaşanan olaydan sonra Birleşmiş Milletler ve NATO ile temas haline geçmiş ve kendi meşru argümanlarını teknik veriler doğrultusunda ortaya koymuştur. Ayrıca Türkiye, yaşanan bu olaydan duyduğu üzüntüyü belirtmiştir. Bunlara ilaveten Cumhurbaşkanı Erdoğan olayla alakalı üzüntüsünü dile getirirken, “uçağın Rusya’ya ait olduğu anlaşılıysaydı farklı şekilde bir ikaz yoluna gidilebilirdi” açıklamasını yaparak gerçekleştirilen eylemin aslında geleneksel “düşman” söylemiyle yapılmadığına dikkat çekmiştir.⁶³

Tüm bunlara rağmen, Rusya Türkiye’nin kendi uçağını düşürmesine karşılık olarak ikili ilişkilerde zorlayıcı tedbirler almıştır. Bu çerçevede Rus turistlerin Türkiye topraklarına ziyareti zorlaştırılmış, Türk mallarına büyük ölçüde ambargo uygulanmış, vizesiz seyahat hakkı kaldırılmış ve Rusya’da çeşitli nedenlerle bulunan Türk vatandaşlarının vizeleri iptal edilmiştir.⁶⁴ Dahası Rusya, Türklere karşı var olan geleneksel “düşman” algısını hortlatmıştır. Krizle beraber Türkiye ve Rusya’da iş yapan Türkler ve şirketleri ağır zararlara maruz kalmışlardır.⁶⁵

Uçak krizinin Türkiye-Rusya ilişkileri açısından birçok şeyi gün yüzüne çıkarmıştır. Bunlardan ilki, Putin’in Türk liderlerine karşı yakışsız suçlamaları, ilişkilerin kısa vadede düzelebilmeye zeminini ciddi manada tahrip etmiştir. İkinci olarak, Rusya bu krizi Türkiye karşıtı bir propaganda aracı olarak kullanmış ve ekonomik ambargolar uygulanmıştır. Bu da 2000’lerden beri süregelen yaklaşma sürecini zedelemiştir. Üçüncü olarak, Rus hükümetinin Türkiye’ye dönük agresif politikası Rus

57 İmanbeyli, s.3

58 Дмитрий Тренин, Россия и кризис в Сирии, <http://carnegie.ru/2013/02/12/ru-pub-50914>, 02.11.2017

59 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, s.6

60 Erdem Özlük, “Türkiye ve Rusya Arasındaki Uçak Krizi ve Özur Meselesi”, ORSAM, sayı 35, 2015, s.2

61 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, s.6

62 Samet Yüce, “Rusya’nın Suriye’deki Varlığının Nedenleri”, Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 11, 2016, s.281

63 Özlük, s.2-8

64 Koçak, s.15

65 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, s.7

zihnindeki eski algıları gün yüzüne çıkartarak, anti-Türkiye algısını meydana getirmiştir. Dördüncüsü Türkiye'nin Avrasyacı yaklaşımları zarar görmüştür. Bu süreçten sonra Türkiye'nin, Rusya'nın kurucu üyesi olduğu Şangay İşbirliği Örgütü ve benzeri topluluklara yakınlaşma söylemlerinin ve politikasının azalması ihtimalini gündeme getirmiştir.⁶⁶

2016 Haziran'ının sonlarında Türkiye, Rusya ile var olan sorunları çözümlenmek üzere adım atmış ve karşılıklı buzlar erimiştir. Bu bağlamda turizm, ticaret, enerji ve güvenlik gibi konularda peş peşe adımlar atılmaya başlanmıştır. Hatta Türkiye'deki 15 Temmuz darbe girişiminde Rusya, Türk hükümetine destek vererek ilişkilerin iyileşmesine ciddi manada katkı sağlamıştır. 9 Ağustos'ta ise Cumhurbaşkanı Erdoğan Rusya'ya ziyarette bulunarak, darbe girişi sonrasındaki ilk yurt dışı seyahatini gerçekleştirmiştir.⁶⁷ Türkiye yaşanan bu krizin ardından Rusya ile ilişkilerini düzeltme yolunu tercih ederken bir takım jestler/tavizler de vermiştir. Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu'na göre; Rusya verilen her jestten/tavizden bir fayda sağlayarak kazanç hanesine yazdırırken, Türkiye'ye karşı olan tutumunda da pek değişikliğe gittiği söylenemez.⁶⁸

3.3.Fırat Kalkanı Operasyonu

Suriye'de 2011'den beri devam eden iç savaşta ağır basan tarafın olmaması ve iktidarda herhangi bir değişim yaşanmaması sürecin sancılı geçmesine sebep olmaya devam ediyordu. Süregelen iç savaş Suriye'nin kuzeyinde PKK ile yakınlığı bilinen PYD/YPG'nin ve kendini İslam Devleti olarak izah eden DAESH'in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bugüne kadar Suriye'de sadece Esad rejimini tehdit olarak gören Türkiye'nin, kaygılarının çeşitlendiği bir döneme girilmiştir.⁶⁹ Tüm bunlara rağmen müttefiki olan ABD'nin YPG saflarında mücadele vermesi, Türkiye'nin müttefik hususunda bunalım yaşamasına neden olmuştur. Bundan ötürü de Türkiye, bölgedeki dengesizliklere karşı kendi dengesini kurmak ve bu krizde aktif rol oynadığını göstermek adına⁷⁰ Suriye'deki Özgür Suriye Ordusu ile beraber Fırat Kalkanı Harekâtı'na başlamıştır.⁷¹ Türkiye 24 Ağustos 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51.maddesini referans alarak uluslararası camiaya, başlattığı harekâtın "meşru müdafaa" kapsamında olduğunu deklare etmiştir.⁷² Bayezit'e göre bu operasyon ile; "Suriye'de oluşan güç dengesindeki değişimlerin kendi varlığına yönelik oluşturduğu tehdidi önlemeyi amaçlamaktadır."⁷³

Jet krizinin ardından düzeltilen ikili ilişkiler, Türkiye'nin Suriye'deki bölge politikasını özellikle de Fırat Kalkanı Harekâtı'nda elini rahatlatmıştır. Türkiye'nin 25 Ağustos'ta başlattığı operasyona Rusya, askeri ve istihbarat alanlarında destek sağlamıştır. Bu destek jet krizinin akabinde iki ülke ilişkilerinin bir ivme kazandığı anlamına gelebileceği olarak yorumlanabilir.⁷⁴

Rusya ile Türkiye arasındaki bu teknik destek devam ederken, El Bab'da Türk askerlerinin bulunduğu bir binayı Rus hava güçlerinin vurması sonucu 9 Türk askerinin şehit olması, iki ülke arasındaki "Suriye işbirliğinin" görece kırılabilirliğini göstermiştir.⁷⁵ Şubat 2017'de meydana gelen olaydan sonra Rus devlet başkanı Putin, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı arayarak duyduğu üzüntüyü ifade etmiştir. Yaşanılan bu olaya rağmen, PYD/YPG'nin açıkça Batı tarafından desteklenmesi operasyon esnasında Türkiye'nin Rusya ile ittifaka yakınlaşmasına sebep olmuştur.⁷⁶

Jet krizinin ardından Türkiye'nin adım atmasıyla beraber iki ülke arasında buzların erimesi ve Fırat Kalkanı Operasyonu'nda ikili ilişkilerinde teknik manada birbirlerine destek sağlamaları beraberinde

66 İmanbeyli, s.5

67 Koçak, s.15

68 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, s.7

69 Oytun Orhan, "Fırat Kalkanı Hedefler, Fırsatlar ve Riskler", Ortadoğu Analiz, Cilt 8, Sayı 7, 2016, s.12

70 Bayezit, s.95

71 Oytun, "Fırat Kalkanı Hedefler, Fırsatlar ve Riskler", s.12

72 Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, "Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alman Dersler", SETA Rapor, 2017, s.9

73 Bayezit, s.91

74 Koçak, s.16

75 Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, s.7

76 Hasan Selim Özertem, "Turkey and Russia: A Fragile Friendship", Turkish Policy Quarterly, Cilt 15, Sayı 4, 2017, s.129-130

Suriye krizi üzerinde olumlu intiba getirmiştir.⁷⁷ Aralarında Türkiye, Rusya ve İran'ın bulunduğu üç ülkenin dışişleri bakanları 20 Aralık 2016 tarihinde bir araya gelerek Suriye krizinde kalıcı bir ateşkesin sağlanması ve ateşkes sonrasında Suriye'nin durumunu masaya yatırmışlardır. Taraflar birçok konuda uzlaşarak Astana Süreci'ne başlamıştır.⁷⁸

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaşın sona ermesi ile SSCB'nin ardılı olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu, uluslararası arenaya dâhil olduğunda aktif bir dış politika izlemekten kaçınıyordu. Yeltsin ile “toparlanma” sürecini yaşayan Rusya, daha sonra iktidara gelen liderlerle-özellikle Putin ile-aktif politika izlemeye başlamıştır. Türkiye ile olan ilişkilerinde Soğuk Savaşın mirası olan “Batı bloğu” etiketini unutmuyarak ikili ilişkilerde samimi olmayan bir tutum içerisinde yer almıştır. İki ülke de aslında kendilerinde var olan potansiyeli geleneksel “düşman” ve “rekabet” söylemlerinden ötürü kullanamamışlardı. 2000’li yıllarda hem Rusya da hem de Türkiye de meydana gelen iktidar değişimleri ve uluslararası konjonktürde gelişen olaylar, iki ülkeyi birbirine yakınlaşmaya itmişti. 2000’li yıllarda başlayan ikili ilişkilerde enerji, ticaret ve turizm öncelikli konulardandı. Üst düzey ziyaretler ve iyi niyetli yaklaşımlarla ikili ilişkilerde görece “altın çağ” yaşanıyordu. 2011’de iki ülkenin vizeleri karşılıklı olarak kaldırması da bu çağın zirvesi olarak görülebilir. 2010’da Ortadoğu coğrafyasında başlayan Mart 2011’de Suriye’ye uğrayan Arap Baharı, iki ülke arasındaki ilişkileri de olumlu/olumsuz etkilemiştir. Geleneksel manada Suriye ile Rusya’nın yakınlığı bilinirken, Türkiye’nin de Arap Baharına kadarki süreçte Esad hükümeti ile olan iyi ilişkileri de göz ardı edilmeyecek düzeydeydi. Türkiye Suriye’deki isyanların iç savaşa dönüşebileceği endişesini yaşamış ve Esad yönetimine halkın taleplerine kulak vermesi gerektiğini belirtmiştir. Rusya ise bu süreçte Esad yönetiminin arkasında durup statükodan yana tutum sergilemiştir. Rusya’nın bu politikasının sebepleri arasında, Baas rejimi ile olan geleneksel bağı ve rejimin devrilmesinin ardından gelebilecek yönetimin Batı yanlısı olma endişesidir. Türkiye ile Rusya’nın Suriye krizinden beri ayrı saflarda yer almalarına rağmen ikili ilişkilerine zarar vermemeye özen göstermeleri yakaladıkları ivmeyi sürdürebilir olması için çaba harcadıklarının ispatı olmuştur. Suriye’de iç savaşın sürmesi neticesinde DAESH, PYD/YPG gibi terör örgütlerinin otorite boşluğundan faydalanarak güçlenmesi iki ülkeyi de rahatsız eden konulardandı. DAESH’in Rus yolcu uçağını düşürmesi sonucu Rus hava gücüyle DAESH mevziilerini vurması, bu operasyonlar esnasında da Türkiye sınırını ihlal etmesi ile cereyan eden jet krizi iki ülkenin 2000’li yıllarından başından beri yakaladığı ilişkilerde kırılma noktası olmuştur. 2000’lerde yapılandırılan ilişkilerin 24 Kasım 2015 tarihiyle beraber yıkıma doğru gittiği görülmüştür. Her ne kadar sıkıntılı bir dönem yaşanmış olsa da Türkiye, Rusya gibi bir stratejik işbirlikçisini ve ekonomik ortağını kaybetmeyi göze alamadı. Görece eski samimiyetini sergilemese de 2016 senesiyle birlikte ilişkilerde tekrardan normalleşme sürecine girilmiştir. Özellikle ABD ve Batı ülkelerinin PYD/YPG’ye verdiği destek, Türkiye’yi müttefiklerinden yana yaşadığı sıkıntıdan dolayı daha da Rusya ile yakınlaşmaya itmiştir. Bu yakınlaşma da, Türkiye’nin Fırat Kalkanı Harekâtı’nda Rusya’nın teknik destek vermesi ve Suriye krizinin kalıcı çözümü için masaya oturulması ile meyvesini vermiştir. Netice olarak, Suriye krizi Rusya ve Türkiye’nin beraber çözebileceği bir sorun olmaktan çıkmış ve onlarca ülkenin işin içinde yer aldığı keşmekeş bir duruma bürünmüştür. Her ne olursa olsun, Türkiye ile Rusya arasında 2000’li yıllarda başlayan yakınlaşma böylesi kriz dönemlerinde de ikili ilişkileri önceleyen bir şekilde sürmeli, Suriye krizi üzerinden ikili ilişkiler zarar görmemeli ve bu zorlu testten sorunsuz çıkabilmelidir.

77 Koçak, s.10-11

78 Emre Erşen, “The Turkish-Russian Dialogue in Syria: Prospects and Challenges”, Al Sharq Forum Analysis Series, 2017, s.8

KAYNAKÇA

- AKBAŞ**, Zafer, “Ortadoğu’daki Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2012
- AKILLI**, Erman, “Türk Dış Politikası Zeminin Arap Baharı”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 37, 2012
- ASKER**, Ali, “Rusya’nın Suriye’de Stratejik Hamleleri: Sonu Meçhul Başlangıç”, Yeni Türkiye, Yıl 22, Sayı 87, 2016
- ASKER**, Ali ve Marziye Memmedli, “Arap Baharı’nda Rusya’nın Libya Politikası: Moskova’nın Çifte Tutumu”, Yeni Türkiye, Yıl 22, Sayı 87, 2016
- BALCI**, Ali, Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler, Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, 2013
- BAYEZİT**, Fatih, “Dengeleme Davranışı Olarak Fırat Kalkanı Operasyonu: Neoklasik Realist Bakış”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2016
- ÇALIŞKAN**, Burak, “Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi”, İNSAMER Araştırma, 2014
- ÇAMAN**, Mehmet Efe, “Suriye Örneğinde Türkiye ve Rusya Arasındaki Jeopolitik İhtilafının İdeolojik Nedenleri”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yalovabaccd/>, 29.10.2017
- ÇELİKPALA**, Mitat, “Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri”, Bilig Dergisi, Sayı 72, 2015
- DALACOURA**, Katerina, “The 2011 Uprising in The Arab Middle East: Political Change and Geopolitical Implications”, International Affairs, Cilt 88, Sayı 1, 2012
- DİLEK**, Mehmet Sait, “Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 2017
- DIŞ POLİTİKA VE SAVUNMA ARAŞTIRMALARI GRUBU**, “Türkiye-Rusya İlişkileri”, Bilgesam Analiz, Sayı 1360, 2017
- DOĞAN**, Gürkan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 15, 2012
- ERTUĞRUL**, Doğan, “Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi”, TESEV, 2012
- ERŞEN**, Emre, “The Turkish-Russian Dialogue in Syria: Prospects and Challenges”, Al Sharq Forum Analysis Series, 2017
- ERŞEN**, Emre, Rusya’nın Arap Baharı Politikası, https://www.academia.edu/6442804/Rusyan%C4%B1n_Arap_Bahar%C4%B1_Politikas%C4%B1, 11.12.2017
- HASANLI**, Cemil (Çev: Ali Asker), Tarafsızlıktan Soğuk Savaşa Doğru Türk-Sovyet İlişkileri 1939-1953, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara, 2011
- İMANBEYLİ**, Vügar, “Uçak Krizi ve Türkiye-Rusya İlişkileri”, SETA Perspektif, Sayı 119, 2015
- KİBAROĞLU**, Mustafa, “Arap Baharı ve Türkiye”, ADAM Akademi, Sayı 2, 2011
- KOÇAK**, Muhammet, “Türkiye-Rusya İlişkileri”, SETA, Sayı 201, 2017
- LEVENT**, Hediye, “Suriye Krizi’nin Dinamikleri ve Aktörlerin Değerlendirilmesi”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 44, 2012
- MUSAOĞLU**, Neziha, “Krizin İlk İki Yılında Suriye Krizinin Çözümü/Çözumsuzlüğünde Rusya”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 48, 2015
- OĞUZLU**, Tarık, “Türkiye ve Arap Baharı: Türk Dış Politikasında Liberal, İddialı ve Batılı Eksenin Yükselişi”, Akademik Ortadoğu, Cilt 6, Sayı 2, 2012

OĞUZLU, Tarık, “The Arap Spring and The Rise of The 2.0 Version of Turkey’s Zero Problems With Neighbors Policy”, SAM Paper, Sayı 1, 2012

ORHAN, Oytun, “Suriye ile Jet Krizi, Rusya’nın Rolü ve Türk Dış Politikası”, Ortadoğu Analiz, Cilt 4, Sayı 44, 2012

ORHAN, Oytun, “Fırat Kalkanı Hedefler, Fırsatlar ve Riskler”, Ortadoğu Analiz, Cilt 8, Sayı 7, 2016

ÖZBAY, Fatih, “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010”, Bilge Strateji, Cilt 2, Sayı 4, 2011

ÖZERTEM, Hasan Selim, “Turkey and Russia: A Fragile Friendship”, Turkish Policy Quarterly, Cilt 15, Sayı 4, 2017

ÖZLÜK, Erdem, “Türkiye ve Rusya Arasındaki Uçak Krizi ve Özür Meselesi”, ORSAM, sayı 35, 2015

SAĞLAM, Mühdan, “İnadın Ötesinde: Rusya’nın Suriye Politikası”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, Sayı 4

SİNKAYA, Bayram, “Yeni Ortadoğu Jeopolitiğinde İran-Rusya Eksenini”, Ortadoğu Analiz, Cilt 8, Sayı 72, 2016

ŞEN, Yağmur, “Suriye’de Arap Baharı”, Yasama Dergisi, Sayı 23.

TELATAR, Gökhan, “Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş Mı?”, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2015

TURAN, İlter, “Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve Fırsatlar”, Bilgesam Rapor No:5, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-10-2014040950rapor5.pdf>, 12.12.2017

YAZICI, Amine, “Rusya’nın Suriye Politikası” Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, SDE Analiz, 2012

YEŞİLTAŞ, Murat, Merve Seren ve Necdet Özçelik, “Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, SETA Rapor, 2017

YÜCE, Samet, “Rusya’nın Suriye’deki Varlığının Nedenleri”, Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 11, 2016

ДМИТРИЙ Тренин, Россия и кризис в Сирии, <http://carnegie.ru/2013/02/12/ru-pub-50914>, 02.11.2017